

Kamila Sierzputowska *

PROJEKCJA MIĘKKIEJ SIŁY ESTONII JAKO KONSEKWENCJA UDANEJ TRANSFORMACJI

Streszczenie

Po odzyskaniu niepodległości w 1991 r. Estonia rozpoczęła odbudowę kraju po dziesięcioleciach panowania Związku Radzieckiego. Założenia transformacji ustrojowej okazały się kluczowe dla przyszłości odradzającego się państwa. Oprócz fundamentalnych zmian politycznych, ekonomicznych czy społecznych, jakie przeprowadzono, umożliwiły one przede wszystkim geopolityczną rekonfigurację miejsca i znaczenia republiki we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Decyzje przyjęte w latach 90. umożliwiły przeprowadzenie procesu modernizacji zarządzania państwem. Władze, świadome własnych możliwości, poszukując optymalnych sposobów stworzenia efektywnego aparatu administracyjnego oraz doprowadzenia do szybkiego wzrostu gospodarczego państwa, wdrażały cyfrowe rozwiązania. Wobec braku możliwości oparcia swojej „siły” na tradycyjnych wskaźnikach *hard power*: potencjale wojskowym, ekonomicznym czy geostrategicznym, zdecydowano o wykorzystaniu miękkich źródeł oddziaływania politycznego, a konieczność stworzenia nowego systemu administracyjnego przyczyniła się do jego rozwoju. Współczesna Estonia, posiadająca wyjątkowe zasoby *soft power*, jest dziś nowoczesnym państwem cyfrowym. Uwarunkowana ograniczonymi zasobami ludzkimi i finansowymi przyjęła cyfryzację jako optymalną możliwość rozwoju, a jej sukces w budowie zaawansowanego społeczeństwa cyfrowego sprawił, że projekcja *soft power* nie tylko wzmocniła wiarygodność republiki, ale również wpłynęła na preferencje krajów (rządów lokalnych, regionalnych, państwowych) mających ambicje cyfrowe i chcących korzystać z doświadczeń estońskiej e-administracji.

Słowa kluczowe: Estonia, *soft power*, społeczeństwo cyfrowe, digitalizacja, e-administracja

Wstęp

Ewolucja środowiska międzynarodowego przełomu lat 80. i 90. XX w. doprowadziła do wzrostu zainteresowania badaczy tzw. miękką siłą (ang. *soft power*). Postępująca w latach 90. modyfikacja otoczenia, do-

* Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, e-mail: kamila.sierzputowska@ukw.edu.pl, ORCID: 0000-0002-3974-8118.

prowadzająca do pojawienia się nowych aktorów: państwowych i pozapaństwowych, wzrostu heterogeniczności relacji międzynarodowych, a zwłaszcza dynamizacji globalizacji wraz z jej konsekwencjami, skutkowałą wzmocnieniem mechanizmów stanowiących próbę adaptacji aktorów środowiska globalnego do nowych tendencji. Wzrost zainteresowania mechanizmami wpływu, stanowiącymi alternatywę dla potęgi kształtującej się na skutek wskaźników *hard power* (czynnik wojskowy, ekonomiczny, geostrategiczny), spowodował wzmożenie aktywności nowych form globalnego oddziaływania. Autorem pojęcia miękkiej siły jest Joseph S. Nye jr., który w swoich publikacjach zwracał uwagę właśnie na nowe znaczenie władzy, w kategoriach możliwości skutecznego oddziaływania w polityce międzynarodowej poprzez przyciąganie. Zgodnie z koncepcją Nye'a w odróżnieniu od *hard power*, bazującej na sile militarnej, politycznej i ekonomicznej, o atrakcyjności danego podmiotu świadczyć mogą składowe *soft power*, które właśnie stanowią podstawę budowania reputacji w otoczeniu międzynarodowym. Autor m.in. przełomowej publikacji *Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej* dowodzi, iż miarą skuteczności rządzenia jest również umiejętność włączenia wymiaru *soft* do swoich strategii¹. Stąd, polityka rządu w kraju i za granicą może stanowić potencjalne źródło *soft power*. W zależności od rodzaju i charakteru takich działań miękka siła danego podmiotu jest wzmacniana lub osłabiana. Źródłami jej są trzy zasadnicze rodzaje zasobów, którymi państwo dysponuje, a zatem:

1. Polityka zagraniczna (kiedy jest ona postrzegana jako prawomocna i mająca autorytet moralny);
2. Kultura (w miejscach, gdzie jest ona atrakcyjna dla innych);
3. Wartości polityczne (jeśli postępuje zgodnie z nimi)².

Dlatego wykorzystywanie narzędzi miękkich jest kluczowym elementem procesu wzmacniania wiarygodności państwa, jego atrakcyjności – poprzez przyciąganie i kooptację, a nie poprzez przymus. Republika Estonii stanowi ciekawy przykład skutecznego wykorzystania miękkiej siły do budowania własnej pozycji, jak również rozpoznawalności na świecie. Tekst stanowić będzie próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie, jakie wysiłki podejmuje ten najmniejszy kraj bałtycki, żeby osiągnąć dotychczasową pozycję w międzynarodowej konfiguracji, zwłaszcza biorąc pod uwagę jego ograniczone zasoby i miejsce w hierarchii systemu międzynarodowego. Istotny dla zrozumienia właściwości tego procesu jest fakt, iż państwo to musiało zmierzyć się z trudną rze-

¹ J.S. Nye jr., *Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Warszawa 2007, s. 30.

² *Ibidem*, s. 40.

czywistością, jaka nastąpiła w konsekwencji półwiecznej dominacji ZSRR.

Celem artykułu jest przedstawienie głównych uwarunkowań rozwoju państwa estońskiego na przełomie XX i XXI w., z uwzględnieniem tych obszarów funkcjonowania oraz takich procesów politycznych, które zasadniczo wpłynęły na kształtowanie i możliwości/kierunki jego rozwoju. Znaczące jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: jak przebiegał proces transformacji ustrojowej państwa estońskiego? Z jakimi problemami musiało się zmierzyć? Co zdecydowało o jego sukcesie? Jakie były główne efekty systemowej transformacji kraju? Jakie zasoby *soft power* są wykorzystywane przez władze współczesnej Estonii do tworzenia międzynarodowej reputacji kraju?

W artykule wykorzystano metodę systemową, omawiając rozwój Estonii, zwłaszcza po rozpadzie Związku Radzieckiego, w warunkach modernizacji republiki po 1991 r., z uwzględnieniem poszczególnych płaszczyzn jej funkcjonowania oraz rezultatów procesów politycznych zachodzących w poszczególnych obszarach działalności państwa. Dla ukazania genezy, przebiegu i znaczenia procesów historycznych i politycznych, wskazania związków przyczynowo-skutkowych, analizy i wysunięcia wniosków autorka zastosowała metodę analizy historycznej. Metoda jakościowa została wykorzystana do oceny oraz wyjaśniania opisywanych wydarzeń, umożliwiając ukazanie wielopłaszczyznowego procesu tworzenia reputacji współczesnej Republiki Estonii oraz mechanizmów tworzenia i wykorzystywania zasobów *soft power* w środowisku międzynarodowym.

Konsekwencje radzieckiego zarządzania

Dzieje Estończyków stanowią kompilację trudnych, często tragicznych losów państwa i narodu. Burzliwa przeszłość ziem estońskich to wieki pod obcą dominacją, aż do czasu ostatecznego powstania w 1918 r. niepodległej republiki. W następnym etapie były to wysiłki w tworzeniu podstaw estońskiej państwowości, które legły w gruzach w czasie II wojny światowej, kiedy kraj został inkorporowany przez Związek Radziecki. Dopiero upadek systemu komunistycznego i odrodzenie niepodległej Estonii stanowiły decydujący krok na drodze do tworzenia zasobów kraju i budowy jego wizerunku w środowisku międzynarodowym³. Okres transformacji ustrojowej, rozpoczęty wraz z ogłoszeniem niepodległości 20 sierpnia 1991 r., był początkiem fundamentalnych zmian (politycznych, ekonomicznych, społecznych, etc.) zachodzących

³ J. Lewandowski, *Historia Estonii*, Wrocław 2002, s. 216–219.

w państwie estońskim. Stanowił także przełomową, geopolityczną rekonfigurację miejsca i znaczenia republiki we współczesnych stosunkach międzynarodowych. Ten świadomy, geopolityczny zwrot, z sukcesem przesunął niewielki kraj postsowiecki w stronę nowoczesnego państwa nordyckiego⁴. Dekada lat 90. to kluczowy etap złożonego procesu odradzania się państwa estońskiego. Przeobrażenia polityczne i gospodarcze, jakie następowały wraz z jego początkiem, odbywały się w bardzo niekorzystnej sytuacji ekonomicznej, znacznie gorszej niż w innych krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Półwiecze radzieckiej dominacji stanowiło dla niewielkiego państwa estońskiego okres niemalże cywilizacyjnego regresu. Obszary funkcjonowania, w każdym ich wymiarze, dotknęły straty i zacofanie. Industrializacja kraju na potrzeby ZSRR doprowadziła do zacofania pozostałych sektorów gospodarki oraz dewastacji środowiska naturalnego. U progu niepodległości Estonia borykała się z gigantycznymi zakłóceniami w handlu, prowadzącymi do niedoboru towarów i surowców oraz strat na rynkach eksportowych⁵. Ostry kryzys gospodarczy potęgowała inflacja, która w 1991 r. osiągnęła poziom 211%. W tym samym czasie, w konsekwencji przeprowadzonej w Rosji liberalizacji cen, doszło do ich gigantycznego wzrostu w Estonii. Właśnie w 1991 r. wzrosły one o 629% (w przypadku towarów żywnościowych nawet o 713%)⁶. Na progu swojej niezależności Estonia znalazła się również w szoku handlowym, kiedy po upadku Związku Radzieckiego gospodarka kraju zanotowała znaczący spadek, tracąc około 10% PKB. Największy spadek PKB osiągnął w 1992 r. przy 14%⁷.

Tabela 1. Podstawowe wskaźniki makroekonomiczne Estonii w latach 1990–1994

Wskaźnik	1990	1991	1992	1993	1994
Estonia					
Wzrost PNB	- 3,6	- 11,0	-14,0	-3,0	2,8
Stopa inflacji	17,2	211,0	1069,0	85,0	41,7
Stopa bezrobocia	.	1,2	2,5	2,0	2,9
Udział salda bilansu płatniczego w PNB	2,9	7,4	1,0	0	-3,0

Źródło: *Transformacja społeczno-gospodarcza postkomunistycznych państw bałtyckich*, red. W. Kosiedowski, Toruń 1996, s. 31.

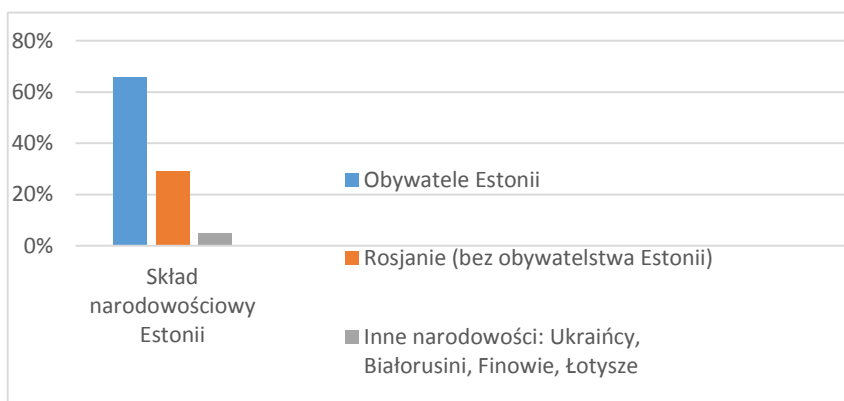
⁴ P. Piirimäe, *The Idea of Yuleland. Baltic provinces or a common nordic space?* „Baltic Worlds”, 2011, nr 4, s. 36–39.

⁵ Przynajmniej 90% handlu estońskiego podporządkowane i zarządzane było z Moskwy.

⁶ J. Bauc, *Estonian Way to Liberal Economic System*, Warszawa 1995, s. 4.

⁷ *Ibidem*.

W rezultacie nowa sytuacja zobligowała władze kraju do podjęcia określonego kierunku działań (politycznych, ekonomicznych, społecznych), warunkujących rozwój w ramach nowej konfiguracji geopolitycznej. Kluczowym wyzwaniem było ułożenie na nowo stosunków z Rosją. Regulacji wymagały narastające problemy związane z pobytem w latach 90. wojsk armii rosyjskiej na terytorium suwerennej Estonii. Ostatecznie, opuszczenie przez rosyjskie oddziały wojskowe kraju – 31 sierpnia 1994 r. – miało ważny wymiar symboliczny⁸. Kolejną kwestią były wciąż nierozwiązane sprawy dotyczące ziem odebranych Estonii przez ZSRR w 1944 r. (Zanarwie, kraj Peczorski, Jaanilinn). Natomiast sytuacja mniejszości rosyjskojęzycznej zamieszkującej licznie republikę (wykres 1) nadal pozostawała czynnikiem silnie antagonizującym dwustronne relacje estońsko-rosyjskie, zwłaszcza w pierwszej dekadzie lat 90.

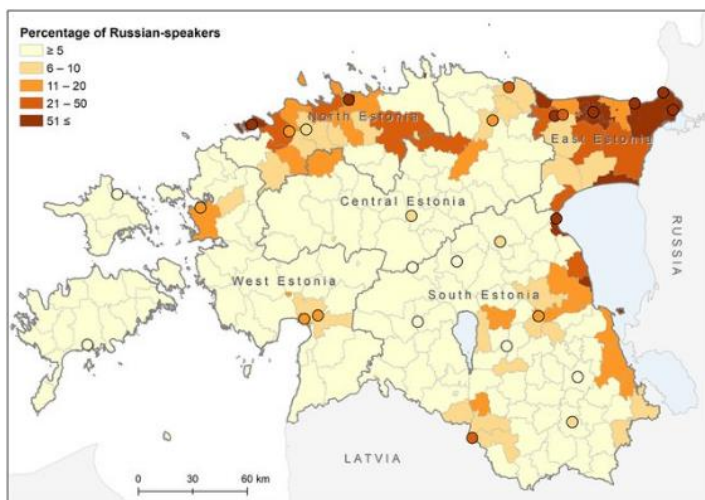

Wykres 1. Ludność Estonii w 1992 r.

Źródło: opracowanie własne, na podstawie: A. Włodarska-Frykowska, *Mniejszość rosyjska w życiu społeczno-politycznym Estonii po 1991 r.*, Łódź 2017.

Świadomość istnienia znacznych skupisk rosyjskich enklaw, stanowiących nawet 95% mieszkańców (w północno-wschodnich okręgach przygranicznych: Narwa, Kohtla-Järve, Sillamäe), jak i posiadanie przez nich szerokiej autonomii postrzegano jako potencjalne źródło destabilizacji państwa. Pomimo odzyskanej suwerenności i podjętych dynamicznych procesów tworzenia podstaw nowej państwowości rosyjski rewizjonizm, neoimperializm oraz realizowana antyestońska polityka zagraniczna Rosji budziły niepokój Estończyków.

⁸ J. Lewandowski, *op. cit.*, s. 275.

Mapa 1. Rozmieszczenie mniejszości rosyjskojęzycznej w Estonii

Źródło: V. Mooses, S. Silm, T. Tammaru, E. Saluveer, *An ethno-linguistic dimension in transnational activity space measured with mobile phone data*, „Humanities & Social Science Communication”, 2020, nr 140.

Status prawno-państwowy stał się przez całą dekadę lat 90. XX w. poważnym źródłem napięć we wzajemnych relacjach. Jak pokazały wydarzenia na Krymie w 2014 r., obawy Estończyków związane z możliwością ewentualnego wykorzystywania zamieszkujących kraj Rosjan do osiągania przez Federację Rosyjską politycznych celów okazały się zasadne. Konsekwencją estońskiego uzależnienia od ZSRR było także odizolowanie Estonii od świata zachodniego, skutkujące wykluczeniem kraju z rewolucji technologicznej, a także śladowym stopniem innowacyjności. Jednak wraz z odzyskaniem niepodległości uruchomione zostały mechanizmy transformacji, które w bardzo krótkim czasie przeprowadziły Estonię w kierunku demokratycznego państwa prawa opartego na gospodarce wolnorynkowej.

Dynamika procesów transformacyjnych w Estonii

Kurs ku normalności przybrał dynamiczny przebieg. W 1992 r. kraj był już po pierwszych demokratycznych wyborach parlamentarnych i prezydenckich, miał nową konstytucję, nowy rząd, prezydenta, nowe prawo oraz własną walutę – koronę (*kroon*). Odważne reformy polityczno-gospodarcze podjął rząd Marta Laara. Okres tranzytu ustrojowej był czasem niezwykle burzliwym tak pod względem posunięć

politycznych, jak i społecznych reakcji wobec radykalnych działań rządzących. Estonia przeszła drogę terapii szokowej, którą poprzedzono lustracją. Głęboka lustracja i desowietyzacja aparatu bezpieczeństwa, z zastosowaniem opcji zerowej wzbudzały duże emocje społeczne. Szeroka strategia rozliczeń obejmowała okres powojenny, ale też II wojny światowej (pogromy, deportacje, zabójstwa członków ruchu oporu – tzw. leśnych braci). Obecność u progu lat 90. na terenie Estonii byłych funkcjonariuszy sowieckich organów bezpieczeństwa oraz wojenska stanowiła poważny problem. Stąd kluczowym zabiegiem była konieczność „dekagebizacji”, utrudnionej jednak faktem, że większość akt KGB znajdowała się w Moskwie⁹. Ustawę lustracyjną, czyli *Ustawę o procedurze rejestracji i ujawnienia osób, które służyły w lub współpracowały z wywiadowczymi lub kontrwywiadowczymi organizacjami bezpieczeństwa lub siłami zbrojnymi państw, które okupowały Estonię* uchwalono w 1995 r. Estoński proces lustracyjny oceniany jest jako restrykcyjny, z uwagi na towarzyszące mu konsekwencje: zakaz kandydowania w wyborach parlamentarnych lub ograniczenia w uzyskaniu obywatelstwa. Ponadto podobnie jak w pozostałych krajach bałtyckich powołane zostały komisje historyków, tzw. komisje prawdy. W ich skład weszli akademicy i eksperci, również międzynarodowi, którzy podjęli wspólne badania naukowe¹⁰.

Na skutek zmiany sytuacji historyczno-politycznej i kulturowej doszło do zasadniczych zmian odnoszących się również do sił tworzących środowiska opiniotwórcze w kraju. Nowe elity polityczne utworzone zostały przez niemających związków z komunistyczną przeszłością trzydziestolatków. Ich rola była istotnym czynnikiem, który wpłynął na kierunek i dynamikę procesów transformacyjnych, a także na społeczeństwo estońskie, akceptujące trudne reformy gospodarcze. Ta aktywna partycypacja społeczna z pewnością przyspieszyła zmiany i uchroniła przed różnego rodzaju deformacjami. Przypisane elitom funkcje (aksjologiczna, integracyjna) dla nowo odradzającego się estońskiego organizmu politycznego nabrały szczególnego wymiaru właśnie w okresie transformacji, trudnym czasie powstawania ram i zasad przechodzenia z systemu poprzedniego do systemu innego rodzaju¹¹. Pomimo kontro-

⁹ Estonia na skutek wywiezienia materiałów do Rosji posiadała zaledwie szczątkowe materiały archiwalne.

¹⁰ B. Jundo-Kaliszewska, Tomasz Lachowski: *Należy zadbać o to, żeby nie było powrotu do zbrodniczej przeszłości*, „Przegląd Bałtycki”, <https://przegladbaltycki.pl>, 4.02.2019 (1.10.2021).

¹¹ J. Nocoń, *Elity polityczne. Studium interpretacji funkcjonalnej*, Toruń 2004, s. 100–108.

wersji, jakie zwłaszcza w środowiskach opozycyjnych budził wiek nowego składu rządu, jego przedstawiciele podejmowali śmiało, niepopuluarne, bo ultraliberalne decyzje, ale jak się z czasem okazało, przełomowe dla współczesnej Estonii¹². Przeprowadzono powszechny proces prywatyzacji, reformę administracji publicznej, liberalizację cen, handlu, prywatyzację mediów. Przyjęta orientacja neoliberalna wkrótce zaowocowała napływem inwestycji zagranicznych. Wszystko to, w pierwszych latach niepodległości, stanowiło dla narodu estońskiego nowe, aczkolwiek dotkliwe doświadczenie. Po chwilowym pogorszeniu sytuacji, wywołanej procesem liberalizacji gospodarczej, ostatecznie po roku 1993 estońska gospodarka wchodziła na tory stabilizacji makroekonomicznej. Po pierwszym etapie niezbędnych działań, służących modernizacji państwa, Estonia umiejętnie definiowała swoje miejsce na nowo, wykorzystując ogromny potencjał intelektualny oraz ochocze zaangażowanie nowych elit politycznych ponownie kształtującego się organizmu państwowego. Sukces tego niewielkiego kraju, pozbawionego w pierwszych latach państwowości: infrastruktury, kapitału oraz doświadczeń społeczeństwa obywatelskiego, nie byłby możliwy bez młodych elit politycznych entuzjastycznie przejmujących stery władzy, mocno zdeterminowanych do działania. Skądinąd, wysoka kultura gospodarowania, wyższa niż w pozostałych republikach postradzieckich stopa życiowa oraz zaufanie społeczne, otwartość i nadzieja, z jaką mocno doświadczony historycznie naród estoński patrzył w przyszłość, skutecznie wspierały proces modernizowania współczesnej Estonii. Ponadto strategiczne, długofalowe cele polityki zagranicznej i wewnętrznej stanowiły zasadnicze mechanizmy powodzenia młodej republiki. Czytelne deklaracje zamiaru współpracy z sojusznikami i innymi podmiotami międzynarodowymi, a zwłaszcza członkostwo w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) i Unii Europejskiej, zgodnie z przewidywaniami, stały się głównym gwarantem bezpieczeństwa państwa¹³.

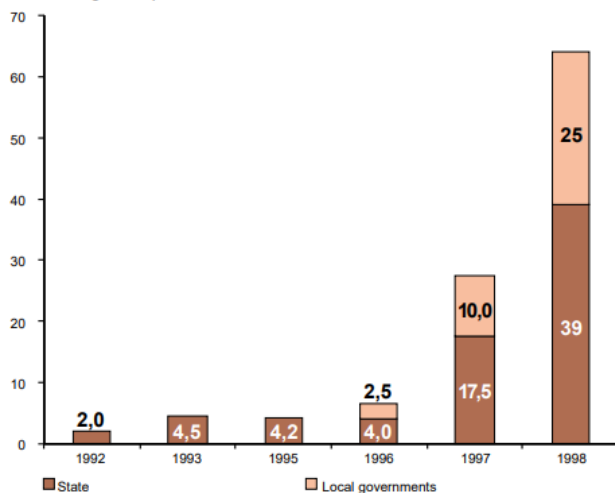
Względna stabilizacja gospodarcza nastąpiła w 1994 r., a kolejne dekady charakteryzowała konsekwentna kontynuacja transformacji gospodarki oraz intensywne przygotowywania do członkostwa w UE. Efektywność procesów ekonomicznych spowodowała skierowanie wysiłków małego państwa do pokonywania kolejnych wyzwań służących formowaniu nowego wizerunku Estonii.

¹² M. Laar, *Estoński cud*, Warszawa 2006, s. 79–80.

¹³ K. Sierzputowska, *Small strong state. Smart e-estonia*, „Transformation Through Training”, 2021, nr 1, s. 14–15.

Inwestycje Estonii w rozwój umiejętności cyfrowych

Jednym z zasadniczych warunków sukcesu współczesnej republiki były decyzje dotyczące inwestycji w rozwiązania informatyczne. Ówczesny premier Mart Laar postawił na rozwiązania ICT oraz komputeryzację w czasach, kiedy nowe technologie dopiero zdobywały popularność.

Wykres 2. Inwestycje związane z cyfryzacją estońskich szkół ogólnokształcących w latach 1992–1998 (w mln koron)

Źródło: *Estonian Human Development Report*, Tallinn 1998, s. 113, <http://hdr.undp.org>.

Ta cyfrowa inicjatywa realizowana w ramach „strategii przeskoku”, miała stać się urzeczywistnieniem ambicji o wyprzedzeniu krajów Zachodu w zaawansowaniu rozwoju IT. Ponadto władze skupiły się na rozwijaniu umiejętności miękkich obywateli, zapewniając im niezbędne narzędzia. Stąd cyfrową reformę rozpoczęto od informatyzacji systemu edukacji. Wdrażany od 1996 r. program *Tiger Leap* (Tygrysi Skok) stanowił ogólnonarodowy projekt informatyzacji zarówno szkół, jak i administracji państwowej. Do 1999 r. zainformatyzowano i wyposażono w komputery wszystkie placówki oświatowe. Szerokopasmowe łącza internetowe i wirtualne platformy do prowadzenia zajęć stały się naturalnym elementem estońskiej edukacji. Inwestycje zaopatrujące estońskie placówki edukacyjne były jednym z priorytetów rządu M. Laara. Zmianie uległy nawet programy nauczania, albowiem w ramach *Tygrysiego Skoku* już na poziomie szkoły podstawowej wprowadzono jako jeden z przedmiotów oprogramowanie. Ponadto polityka budowania

państwa cyfrowego gwarantowała każdemu obywatelowi dostęp do wirtualnych zasobów, co znalazło swój wyraz w *Ustawie o informacji publicznej z 15 listopada 2000 r.*¹⁴

Inwestycje w technologii pozwoliły ograniczyć koszty zarządzania nim, jednocześnie zwiększając efektywność usług publicznych. Od 1992 r. nastąpił proces prywatyzacji państwowego monopolisty telekomunikacyjnego przy współudziale firm szwedzkich i fińskich. Dzięki temu stworzono podstawy sieci światłowodowej. Kolejnym krokiem było utworzenie e-administracji: sprawnej, skutecznej, cyfrowej, ale przede wszystkim taniej. System X Road¹⁵, czyli zintegrowany w jeden system zbiór platform administracji publicznej, pozwolił zmniejszyć koszty administracyjne, przyspieszył procesy podejmowania decyzji, a przede wszystkim zrewolucjonizował funkcjonowanie społeczeństwa estońskiego. Wraz z procesami modernizacji i cyfryzacji sektora usług publicznych dynamicznie rozwijały się prywatne inicjatywy, zwłaszcza w zakresie przedsiębiorstw z sektora komunikacji elektronicznej.

Pierwsze lata niepodległości to czas adaptowania się Estończyków do nowej rzeczywistości, zdobywania umiejętności, rozwijania talentów, które kilka lat później stanowiły centralną kategorię, a zarazem punkt wyjścia procesu kształtowania marki międzynarodowej kraju. Podstawą tożsamości był zespół cech i zachowań społecznych, uwarunkowanych historycznie-kulturowo, które z większym czy mniejszym natężeniem manifestowano na wiele sposobów: kreatywnością, innowacyjnością, konkurencyjnością, przedsiębiorczością. Rozwijającej się demokratyzacji lat 90. towarzyszył istotny dla przyszłego kierunku republiki estońskiej rozwój technologii informatycznych. Odmienne niż większość krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a zwłaszcza państw postradzieckich, Estonia nie miała większych problemów z określeniem podstaw pozytywnego wizerunku. Budowała swój demokratyczny system polityczny, stopniowo usuwając zapóźnienia cywilizacyjne i korzystając z imponującego kapitału ludzkiego. W polityce gospodarczej po 1990 r. doceniono zalety konkurencyjności, stawiając na marketing i własne innowacje, co skutecznie zaowocowało realizowaniem poszczególnych wyzwań brandingu narodowego. Stąd władze kraju postanowiły skupić się na nowoczesnych technologiach, a inwestycje w infrastrukturę cyfrową i innowacyjne rozwiązania traktować priorytetowo.

¹⁴ Avaliku teabe seadus, Riigi Teataja 15.11.2000, 01, 2000 (Ustawa o informacji publicznej przyjęta 15.11.2000), <https://www.riigiteataja.ee> (1.10.2021).

¹⁵ Platforma X-Road stanowi system oferujący obywatelom ogromny wachlarz e-usług, między innymi: e-Voting, e-Banking, e-ID, e-Tax Board, e-Business, e-Ticket, e-Land, e-law, e-justice, e-notary, e-police, e-Governance Academy.

Działania kolejnych rządów charakteryzowała spójna koncepcja oraz współpraca centralnych organów państwa, co ułatwiło tworzenie struktur e-państwa¹⁶.

Zasoby soft power E-estonii

Kluczem do sukcesu Estonii były bez wątpienia założenia przyjętej w latach 90. strategii modernizacji kraju. Wobec braku możliwości oparcia swojej „siły” na tradycyjnych wskaźnikach *hard power*: potencjale woj-skowym, ekonomicznym czy geostrategicznym, zdecydowano o wykorzystaniu miękkich źródeł oddziaływania politycznego. Konieczność oparcia siły na miękkich aktywach determinowały posiadane uwarunkowania państwa:

- niewielkie terytorium,
- ograniczone zasoby ludzkie,
- brak kapitału,
- brak przemysłu ciężkiego,
- dość niska atrakcyjność turystyczna (pogoda, transport),
- deficyt bogactw naturalnych,
- zły stan infrastruktury.

Ponadto konieczność stworzenia nowego systemu administracyjnego przyczyniła się do rozwoju cyfrowego państwa. Stąd władze Estonii, świadome własnych możliwości, poszukując optymalnych sposobów stworzenia efektywnego aparatu administracyjnego oraz doprowadzenia do szybkiego wzrostu gospodarczego państwa, wdrażały cyfrowe rozwiązania. Pozwoliło to na znaczne ograniczenie kosztów zarządzania państwem, jednocześnie stwarzając miejsca pracy dla Estończyków. Tymczasem niewielkie rozmiary kraju stawały się jego atutem. Bycie „małym”, w przypadku Estonii, ułatwiło technologiczną modernizację, przyspieszyło cyfryzację usług publicznych oraz adaptację społeczną. Sprzyjała temu zarówno wielkość kraju, jak i jego potencjał demograficzny, które stawały się czynnikami ułatwiającym przeprowadzanie przyjętego celu. Swobodzie działania oraz większym możliwościami testowania śmiałych rozwiązań sprzyjały osobliwe rozmiary kraju. Innowacje i zmiany technologiczne nie tylko doprowadziły do wzrostu efektywności usług i zmniejszenia kosztów w budżecie państwa, ale także pomogły wykorzystać asymetrię potencjału w budowaniu pozycji międzynarodowej republiki. Inwestycja w nowoczesne rozwiązania, a dzięki nim postępy w budowie społeczeństwa informacyjnego, okazały

¹⁶ K. Szwed, *Pozycja ustrojowa rządu Republiki Estonii oraz jego rola w tworzeniu nowoczesnego państwa*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2018, nr 2, s. 94–95.

się potężnym narzędziem transformacyjnym. W ten sposób innowacyjne i sprawne praktyki, kreatywne myślenie, inteligentne rozwiązania, niski poziom biurokracji stały się ważnymi zasobami *soft power* państwa estońskiego, definiującymi jego atrakcyjność i rozpoznawalność na świecie. Nie do przecenienia dla procesów odkrywania i koncentracji na wyzwaniach brandingu narodowego były również dwa ważne kryteria: stabilność polityczna oraz zaufanie społeczne. Osiągnięcie warunków zapewniających stabilność makroekonomiczną przez Estonię, jej integracja z NATO i UE, polityka legislacyjna, rosnące zdolności kraju w zakresie cyberbezpieczeństwa ułatwiały dokonywanie postępów w projekcji miękkiej siły. Konsekwencją powyższych jest niezmiennie utrzymujący się wysoki wskaźnik zaufania społeczeństwa do struktur państwowych, który wyróżnia Estonię pośród innych krajów europejskich, plasując ją na podobnej pozycji jak Niemcy. Wysoki poziom ufności stanowi wyraz otwartości Estończyków, jak i wpływu kultury nordyckiej, której udało się zneutralizować destrukcyjny dla zaufania wpływ funkcjonowania w reżimie komunistycznym¹⁷.

Nacisk położony na wdrażanie e-administracji oraz przyjęte inteligentne rozwiązania stanowią obecnie doceniany na arenie międzynarodowej atrybut. Cyfrowe państwo jest fundamentem międzynarodowego wizerunku Estonii. Dobry klimat gospodarczy, niski poziom biurokracji, łatwa dostępność usług publicznych, wysoka jakość edukacji to cechy, dzięki którym dzisiejsza Estonia stała się nie tylko pionierem innowacji w e-administracji, ale również kolebką wielu przedsiębiorstw odnoszących światowy sukces (Bolt, Play Tech, Skype, TransferWise) oraz rajem dla start-upów. Otwartość kraju i zdolności adaptacyjne przyczyniły się do jego reorientacji w kierunku jednego z najbardziej innowacyjnych miejsc na świecie. Republika Estonii zajmuje wysokie miejsce pośród globalnych liderów, na co wskazują kolejne rankingi (tabela 2).

Tabela 2. Pozycja Republiki Estonii według wybranych rankingów

Rankingi	Znaczenie/ obszar	Pozycja Estonii	Pozycja Finlandii	Źródło
1	2	3	4	5
Global Soft Power Index 2020	Miękka siła oddziaływania	47	21	https://brandirectory.com/globalsoftpower/download/brand-finance-global-soft-power-index-2020.pdf

¹⁷ Polska – Europa. Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego 2002–2016/2017, red. P.B. Sztabiński, F. Sztabiński, Warszawa 2018, s. 73–76.

1	2	3	4	5
Global Innovation Index 2020 (GII) Raport (WIPO – World Intellectual Property Organisation)	Stopień rozwoju innowacji	25	7	https://www.wipo.int/e-docs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
Global Cybersecurity Exposure Index 2020	Zabezpieczenie infrastruktury cyfrowej	5	1	https://passwordmanagers.co/cybersecurity-exposure-index
World E-government Leaders 2020 Indeks (EGDI – E-Government Development Index) in 2020 Raport ONZ	Poziom rozwoju e-administracji EGDI określa trzy ważne dla poziomu e-administracji elementy: świadczenie usług online (OSI – Online Service Index) infrastruktura telekomunikacyjna (TII – Telecommunication Infrastructure Index) kapitał ludzki (HCI – Human Capital Index)	3	4	https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/data-center
Human Development Index (HDI)	Wskaźniki rozwoju społecznego	30	12	http://hdr.undp.org/en/content/2019-human-development-index-ranking
International Tax Competitiveness Index 2020	Konkurencyjność podatkowa	1	16	https://tax-competition.org/
PISA 2018 – Worldwide Ranking OECD	Ocena umiejętności uczniów do wykorzystania swojej wiedzy	5	10	https://www.oecd.org/pisa/

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Podstawowe wskaźniki estońskiego państwa cyfrowego

System E – <u>stonia</u> :	
✓	99% dowodów osobistych jest cyfrowych
✓	99% usług publicznych jest cyfrowych
✓	46,7% głosów w wyborach (PE) w 2019 r. zostało oddanych online
✓	Wydano 15 000 kart e-rezydentów
✓	z 2 600 usług można korzystać za pośrednictwem platformy x-Road
✓	99% recept jest wydawanych online

Źródło: <https://e-estonia.com/>

Zakończenie

Sukcesy świadomej modernizacji republiki, której podstawowe założenia stanowiły: przejrzystość, odpowiedzialność i efektywność państwa, wolność obywateli, znaczenie sektora prywatnego, a zwłaszcza nowoczesne rozwiązania informatyczne, stały się głównym wyznacznikiem nowego wizerunku kraju, obrazu jego mieszkańców oraz wytwarzanych w nim produktów. Współczesna wiarygodność Estonii jako e-państwa w głównej mierze jest efektem podjętych przez władze określonych zabiegów warunkujących reorientację kraju po 1991 r. Współczesna Estonia – mająca wyjątkowe zasoby *soft power*, jest dziś nowoczesnym państwem cyfrowym, określanym często jako „mały europejski gigant technologiczny”¹⁸. Rewolucja technologiczna dynamicznie przeprowadzona w Estonii na przełomie XX i XXI w. zbudowała obecną reputację kraju jako niekwestionowanego lidera w stosowaniu nowoczesnych rozwiązań IT w administracji, gospodarce, a nawet w polityce zagranicznej. Sposobem na sukces okazała się odważna przebudowa państwa i jej geopolityczne przesunięcie w stronę nordyckiej przestrzeni. Uwarunkowania niewielkiego kraju bałtyckiego, pozbawionego atrybutów władzy rozpatrywanych w polityce międzynarodowej za pomocą

¹⁸ C. Patricolo, *Europe's little Technological Giant*, Emerging Europe, <https://emerging-europe.com> (27.07.2021).

czynników tradycyjnie określających jego siłę (*hard power*), skłoniło Estonię do poszukiwania innych sposobów definiowania wpływu na otoczenie międzynarodowe. Uwarunkowana ograniczonymi zasobami ludzkimi i finansowymi Estonia przyjęła cyfryzację jako optymalną możliwość rozwoju, a jej sukces w budowie zaawansowanego społeczeństwa cyfrowego sprawił, że projekcja *soft power* nie tylko wzmocniła jej wiarygodność, ale również wpłynęła na preferencje krajów (rządów lokalnych, regionalnych, państwowych), mających ambicje cyfrowe i chcących korzystać z doświadczeń estońskiej e-administracji. Na koniec, parafrazując słowa Josepha S. Nye’a, warto podkreślić, że choć kraj ten ma jedynie 1,3 mln obywateli, estoński nie jest językiem międzynarodowym, kultura estońska nie jest powszechnie znana, kraj nie jest centralnie położony ani nie jest siedzibą ważnych organizacji międzynarodowych (z wyjątkiem NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence) – niemniej jednak zyskał on rozgłos i obecność nieproporcjonalną do swojej wielkości i zasobów przez nadanie priorytetu swym docelowym odbiorcom i koncentracji na jednym przesłaniu – *Estonia jako republika cyfrowa*¹⁹.

Bibliografia

- „Avaliku teabe seadus”, Riigi Teataja, 01, 2000, 92/597, <https://www.riigiteataja.ee>.
Bauc J., *Estonian Way to Liberal Economic System*, Center for Social & Economic Research, Warszawa 1995, s. 4.
Estonian Human Development Report, Tallinn 1998, s. 113, <http://hdr.undp.org>.
Jundo-Kaliszewska B., *Wywiad z Tomaszem Lachowskim: Należy zadbać o to, żeby nie było powrotu do zbrodniczej przeszłości*, „Przegląd Bałtycki”, 4.02.2019.
Laar M., *Estoński cud*, Warszawa 2006.
Lewandowski J., *Estonia*, Warszawa 2001.
Mooses V., Silm S., Tammaru T., Saluveer E., *An ethno-linguistic dimension in transnational activity space measured with mobile phone data*, „Humanities & Social Science Communication” 2020, nr 140, DOI: 10.1057/s41599-020-00627-3.
Nocoń J., *Elity polityczne. Studium interpretacji funkcjonalnej*, Toruń 2004.
Nye J.S. jr., *Soft Power. Jak osiągnąć sukces w polityce światowej*, Warszawa 2007.
Patricolo C., *Europe’s little Technological Giant*, Emerging Europe, <https://emerging-europe.com> (27.07.2021).
Piirimäe P., *The Idea of Yuleland. Baltic provinces or a common nordic space?* „Baltic Worlds”, 2011, nr 4, s. 36–39.
Polska – Europa. Wyniki Europejskiego Sondażu Społecznego 2002–2016/2017, red. P.B. Sztabiński, F. Sztabiński, Warszawa 2018, s. 73–76.
Sierzputowska K., *Small strong state. Smart e-stonia*, „Transformation Through Training”, 2021, nr 1, s. 14–15.

¹⁹ J.S. Nye jr., *op. cit.*, s. 150.

Szwed K., *Pozycja ustrojowa rządu Republiki Estonii oraz jego rola w tworzeniu nowoczesnego państwa*, „Polityka i Społeczeństwo”, 2018, nr 2, s. 94–95.

Transformacja społeczno-gospodarcza postkomunistycznych państw bałtyckich, red. W. Kosiedowski, Toruń 1996, s. 31.

Ustrój państwowy Republiki Estonii, red. S. Sagan, Rzeszów 2018, s. 73–76.

Włodarska-Frykowska A., *Mniejszość rosyjska w życiu społeczno-politycznym Estonii po 1991 r.*, Łódź 2017.

Estonia's projection of soft power as a consequence of successful transformation

Abstract

After regaining independence in 1991, Estonia began rebuilding the country after decades of the control of the Soviet Empire. The assumptions of the systemic transformation were crucial

to the reborn state. In addition to the fundamental political, economic, and social changes that have been carried out, they allowed, above all, a geopolitical reconfiguration of the country, enabling a steady rise in the republic's importance in contemporary international relations. The decisions adopted in the 1990s by Estonian governments led to a complete modernization of state management. Aware of their own abilities, the Estonian authorities were on the look-out for optimal ways to create an effective administrative apparatus and to facilitate a rapid economic growth of the state, and to this end they implemented digital solutions. As it was not possible to base one's "strength" on traditional *hard power* indicators: military, economic or geostrategic potential, it was decided to use soft sources of political influence. Moreover, the necessity to create a new administrative system contributed to the digital development of the state. Contemporary Estonia – equipped with a portfolio of unique *soft power* resources, is a modern digital state. Dictated by limited human and financial resources, Estonia adopted digitization as the optimal development opportunity, and its success in building an advanced digital society meant that the *soft power* projection not only strengthened its credibility, but also influenced the preferences of countries (local, regional, state governments) with digital ambitions and those who still want to benefit from the experience of the Estonian e-government.

Keywords: Estonia, *soft power*, digital society, digitization, e-government